EAST OFFICE
OF FINNISH INDUSTRIES

Eteläranta 10
00130 Helsinki, Finland

Romanov pereulok, 4
125009 Moscow, Russia

Sinikka Parviainen
Analyytikko

+358 50 328 5028
sinikka.parviainen@eastoffice.fi

Muistio

16.10.2018

TYÖ- JA ELINKEINOJAOSTON KUULEMISTILAISUUS
keskiviikko 17.10.2018 klo 09:00 / HE 123/2018 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia: HE 123/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2019
https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+123/2018
Teema: Pl 32 / Viennin haasteet ja viennin edistäminen Erityisesti; Venäjän viennin tilanne ja sen kipupisteet

1 Suomen Venäjän viennin ja Venäjän kaupan nykytilanne

Suomen tavaravienti Venäjälle kasvoi kiihtyvällä tahdilla vuosien 2016-17 aikana, mutta vuoden 2018 aikana viennin kasvu on hidastunut merkittävästi ja viime kuukausina jopa supistunut verrattuna vuoteen 2017. Tammi-heinäkuun välillä 2018 Suomen vienti Venäjälle supistui - 2 % vuositasolla, kun vuotta aikaisemmin kasvua oli +20 % vuositasolla. Venäjän tavaraviennin osuus on noin 5 % tammi-heinäkuussa Suomen kokonaisviennin arvosta, joka on laskenut lähes prosenttiyksikön vuodesta 2017. Vielä vuonna 2017 Suomen vienti kasvoi 15 % verrattuna edelliseen vuoteen. Suomen tuonti Venäjältä taas kasvoi 7 % tammi-heinäkuussa vuositasolla (vuonna 2017 kasvua oli 34 %). Tuonti Venäjältä kattoi noin 14 %:n osuuden Suomen kokonaistuonnista tammi-heinäkuussa. Tämän kehityksen seurauksena Suomen Venäjän kaupan alijäämä oli 3,5 miljardia euroa tammi-heinäkuussa, mikä on hieman enemmän kuin 3,1 miljardin euron alijäämä samaan aikaan edellisenä vuonna. Venäjän tuonnin kasvua Suomeen ylläpitää korkea öljyn hinta ja Suomen talouden hyvä kehitys. Venäjä on kuitenkin viime aikoina rajoittanut raakaöljyn vientiä ulkomaille jonkin verran johtuen kansalaisten keskuudessa nousseesta tyytymättömyydestä korkeiden polttoaineen hintojen takia, minkä uskotaan vaikuttaneen hallinnon laskeneisiin kannatuslukuihin kesästä lähtien.

Suomen viennin kehitys riippuu paljolti venäläisten ostovoiman kehittymisestä sekä ruplan ja euron valuuttakurssista. Suuri osa Suomen viennistä Venäjälle koostuu kestokulutushyödykkeistä eikä välttämättömyyshyödykkeistä: Suomen Venäjän viennistä noin 43 % koostuu koneista, laitteista ja kulkuneuvoista (tammi-heinäkuu 2018). Tammi-heinäkuun aikana koneiden, laitteiden ja liikennevälineiden vienti kasvoi 1% vuositasolla. Toiseksi suurin vientituote on valmiit tuotteet (SITC-luokittelussa valmiita tavarat valmistusaineen mukaan ja erinäiset valmiit tavarat), joka on yhteensä 29 % Suomen Venäjän viennin arvosta, ja tammi-heinäkuussa tämän tuoteryhmän viennin arvo kehitys on supistunut alle 1% vuositasolla. Kolmanneksi suurimman vientituotteiden ryhmän muodostavat kemianteollisuuden tuotteet (18 % Suomen tavaraviennin arvosta Venäjälle), joiden vienti on laskenut 5 % edellisvuoteen verrattuna tammi-heinäkuussa.

Suomalaisten Venäjän-liiketoiminnassa ja kaupassa toimivien yritysten näkökulmasta vuoden 2018 aikana tulevaisuudennäkymät ovat keskimäärin muuttuneet epävarmemmiksi ja tilanne on

kaksijakoinen. Toisaalta Venäjän talous on palannut vuonna 2017 kasvu-uralle, venäläisten reaaliset palkkatulot ovat kasvaneet ja kansainvälinen raakaöljyn markkinahinta on noussut ennätyslukemiin ruplamääräisesti, mutta samalla ruplan arvo suhteessa dollariin ja euroon on heikentynyt vuoden 2018 aikana johtuen lisääntyneistä geopoliittisista jännitteistä USA:n ja Venäjän välillä.

Näiden geopoliittisten jännitteiden ei uskota hellittävän lähitulevaisuudessa ja USA tulee asettamaan lisäpakotteita Venäjää vastaan, mikä heikentänee ruplan arvoa dollaria ja euroa vastaan. Venäjällä on aikeita irtautua dollarimääräisestä kaupankäynnistä erityisesti Kiinan ja mahdollisesti EU:n kanssa sekä luopua dollarimääräisestä valtionvelasta esimerkiksi euron hyväksi. Vaikka näissä toimissa on edistytty erityisesti Kiinan kanssa yhteistyössä, lyhyellä (2-3 vuoden) tähtäimellä näillä suunnitelmilla tuskin on merkittävää vaikutusta ottaen huomioon dollarin määräävän aseman kansainvälisillä rahoitus- ja energiamarkkinoilla. Lisäksi vuodesta 2019 alkaen voimaan tuleva ALV-veron nosto Venäjällä tulee heikentämään ostovoimaa ja vaikuttaa negatiivisesti venäläisten tuontikysyntään.

Samalla sisäisesti Venäjän talous on vakaalla pohjalla varsinkin, koska raakaöljyn hinta tulee pysymään verrattain korkealla tasolla johtuen Syyrian ja Venezuelan tuotantovaikeuksista sekä maailman pian suurimman öljyntuottajamaan USA:n vienti-infrastruktuurirajoitteista. Lisäksi Venäjän valtio, myös lisääntyneiden öljytulojen myötä, on lähes velaton (valtion velka n. 13 % BKT:sta) ja Venäjän talouden uskotaan kasvavan, vaikkakin verrattain heikkoa tahtia (1,5-2 % BKT:n kasvu vuodessa), seuraavien kahden vuoden aikana. Kansainvälisen tilanteen kiristymisen takia erityisesti yksityiset investoinnit tulevat säilymään alhaisella tasolla, mikä pitää talouskasvun maltillisena.

Sama kaksijakoisuus näkyy Venäjällä toimivien suomalaisyritysten keskuudessa. Edustamamme suomalaisyritykset ovat kysyttäessä vuoden 2018 kesällä arvioineet myyntinsä kehittyneen hyvin viimeisen 12 kk aikana. Lisäksi osakkaamme arvioivat markkinaosuutensa Venäjän markkinoilla keskimäärin suurimmaksi koko East Office:n kymmenen vuotisen historian aikana ja odotukset markkinaosuuden kehityksestä ovat positiiviset. Samalla investointihalukkuus Venäjän markkinoille on alhaisimmalla tasollaan kymmeneen vuoteen.

2 Viennin kipupisteet

2.1 Ruplan arvon heikentyminen

Vielä vuoden 2017 aikana olisi voinut ennustaa, että näin korkeilla raakaöljyn hinnoilla (yli 80 USD/tynnyri) ruplan arvo olisi vahvistunut merkittävästi. Ruplan arvoa on heikentänyt ennen kaikkea USA:n uudet pakotteet, jotka ovat olleet aikaisempaa ankarampia varsinkin huhtikuun 6:n päivän jälkeen, sekä yhä kasvava uhka uusista pakotteista. Ruplan arvo euroa vastaan oli noin 18 % alhaisempi syyskuun alussa kuin tammikuussa 2018.

Ruplan arvoon siis vaikuttaa tällä hetkellä ennen kaikkea kasvava uhka USA:n lisäpakotteista eikä öljyn maailmanmarkkinahinta tai reaalitalouden kehitys kuten olemme tottuneet näkemään. USA:n suunnalta on odotettavissa vuoden lopulla lähes varmasti lisäpakotteita koskien ns. Skripal-myrkytystapausta Iso-Britannian Salisburyssa, joista ensimmäiset pakotteet tulivat voimaan 27. elokuutta 2018. Nämä ensimmäiset pakotteet koskivat joidenkin kaksikäyttötuotteiden vientiä Venäjälle, eikä niillä ollut suurta vaikutusta, kun suurin osa näistä tuotteista on jo ennen pakotteiden asettamista ollut vientiluvan alaista toimintaa. Seuraavat pakotteet liittyen Salisburyn tapaukseen tulevat suurella todennäköisyydellä voimaan 90 päivän kuluttua ensimmäisistä pakotteista, koska Venäjä ei ole suostunut esittämään todisteita, että sillä ei ole biologisia tai kemiallisia aseita. Näiden uskotaan olevan astetta vakavampia seurauksiltaan. EU maiden piirissä on myös kannatusta lisäpakotteiden

Lisäksi elokuussa USA:n Kongressiin tuli uusi lakiesitys koskien vastatoimia Kremliä kohtaan. Tämä lakipaketti esittää useita merkittäviä sanktioita Venäjää vastaan koskien mm. energiasektori, valtio-omisteiset pankit, Venäjän uusi valtion velka sekä Nord Stream. Lakialoitteen ensimmäinen versio vuosi julkisuuteen elokuussa, mikä heikensi ruplan arvoa 10 % yhden päivän aikana. Pelkällä sanktioiden uhalla ja niihin liittyvällä epävarmuudella on siten tällä hetkellä suuri vaikutus ruplan arvoon, mikä taas on omiaan heikentämään tuontikysyntää Venäjältä.

2.2 Lokalisaatiotoimet, tuonninkorvausohjelma ja protektionismi

Suomalaisten merkittävimpien vientituotteiden eli koneiden ja laitteiden sekä muiden valmistavaroiden vientiä haittaavat Venäjän suorat toimet kotimaisen tuotannon suosimiseksi. Venäjällä on virallisesti julkituodut tavoitteet oman teollisuuden jalostusasteen nostamiseksi pelkästä raaka-aineiden viejästä myös niiden jalostajaksi. Samalla Venäjällä on lainsäädännön keinoin annettu etuja kotimaisille tuottajille julkisten hankintojen kilpailutuksissa antamalla venäläiselle tuottajalle 15 % hintaetu, mikä on ristiriidassa Venäjän Maailmankauppajärjestön jäsenyyden kanssa. Venäjän teollisuus- ja kauppaministeriö on myös laatinut asetuksia, joista osa on vielä käsittelyssä, joiden mukaan esimerkiksi meriteollisuudessa ja laivanrakennuksessa Venäjän omavaraisuusastetta tuotannossa tulee kasvattaa asteittain ensi vuodesta alkaen, niin, että kaikki valmistustoiminnot ja käytetyt raaka-aineet tehdään Venäjällä 2020-luvulla. Tämä meidän käsityksemme mukaan tulee olemaan vaikeaa, koska vaadittavaa kotimaista osaamista ja jakeluverkostoa esimerkiksi telakoiden kohdalla ei ole Venäjällä olemassa eikä sitä pystytä näin nopealla aikataululla rakentamaan.

Myös Koillisväylällä ja arktisessa merenkäynnissä Venäjä haluaa kasvattaa kotimaisuusastettaan ja tällä hetkellä Venäjän hallinnoimilla vesillä saa kuljettaa energiakuljetuksia vain Venäjän lipun alla ja lakia kiristettäneen niin, että vain Venäjällä valmistetut laivat saavat liikennöidä öljy- ja kaasukuljetuksia Koillisväylällä.

Jo ennen Krimin kriisiä Venäjää on pyrkinyt edistämään omaa teollisuuttaan niin kutsutulla tuonninkorvausohjelmalla, minkä Venäjän johto näkee nykyisellään osana Venäjän lokalisaatio- ja sanktiopolitiikkaa. Olemme kuulleet yrityksiltä tuonninkorvausohjelman usein haittaavan myös suomalaisten yritysten vientiä Venäjälle. Vienti on hankaloitunut leimallisesti niiden yritysten kohdalla, jotka harjoittavat pelkkää vientiä ilman tuotannollista toimintaa Venäjällä. Kotimaista tuotantoa suositaan kuulemamme mukaan usein tuonninkorvausohjelman hengessä myös tilanteissa, joissa rajoituksia tuonnille ei ole määrätty. Laajassa mittakaavassa tuonninkorvausohjelman tehokkuudesta tuonnin suhteellisen osuuden vähentämisessä ei ole vielä evidenssiä.

2.3. Kansainvälisen kilpailun kiristyminen Suomen tärkeimpien vientituotteiden kaupassa

Vuodesta 2013 lähtien eurooppalaiset ja muut läntiset teknologiatuotteet ovat vähitellen menettäneet markkinaosuuttaan aasialaisille tuottajille. Erityisesti kiinalaiset teknologiatuotteet, jotka ovat toisaalta tulleet kilpailukykyisimmiksi ja toisaalta ovat edullisempia kuin länsimainen teknologia.
Gaidar-instituutin vuonna 2017 tekemän kyselytutkimuksen mukaan kuitenkin venäläiset yritykset haluaisivat ennen kaikkea ostaa länsimaista teknologiaa, mutta hinta (ja valuuttakurssi) sekä kotimaisuusvaatimukset saavat yritykset päätymään aasialaiseen teknologiaan. Samalla Kiina on Venäjän kanssa pyrkinyt lisäämään kauppaa ruplissa ja yuanissa dollarin sijaan, mikä on omiaan vähentämään länsituotteisiin liittyvää valuuttariskiä venäläiselle ostajalle. Tällä hetkellä noin neljännes Kiinan ja Venäjän kaupasta käydään kotimaisille valuutoille, kun vuonna 2008 kaikki kauppa käytiin dollareissa.

2.4 Venäjän -kaupan ja venäjän talouden osaamisen ja korkean tason suhteiden ylläpito

Viime aikoina on toistuvasti noussut esiin huoli Venäjän -kaupalle olennaisen osaamisen kehittymisestä Suomessa tulevaisuudessa. Valtion tuki Venäjän -kaupan koulutukselle ja venäjän kielen osaamisen edistämiselle on toivottavaa. Erityisesti kaupallisella alalla Venäjän taloutta koskevia kursseja varsinkin korkeakouluissa on hyvin rajoitetusti ja tutkittua tietoutta Venäjän taloudesta ja sen rakenteista tuodaan esiin suuremmalle yleisölle hyvin vähän, mikä ajoittain polarisoi keskustelua.

Haluamme nostaa esiin korkean tason poliittisen yhteydenpidon merkityksen. Suomen ja Venäjän välisen talouskomission puheenjohtajien säännölliset tapaamiset ovat tärkeä yhteydenpidon muoto. Kokemuksemme perusteella yrityksille on usein ollut konkreettista hyötyä ylätason poliittisen dialogin yhteydessä syntyneistä ratkaisuista.